

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DUYGUSAL, DAVRANIŞSAL VE SOSYAL UYUM TARAMASI: SOSYAL YETKİNLİK VE Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği

Feyza ÇORAPÇI *, Nazan AKSAN**, Duygu Arslan-YALÇIN***,
Bilge YAĞMURLU**

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi hedeflenmiştir. **Yöntem:** Yaşları 31 ve 73 (58 + 8.5) ay arasında olan 417 çocuk (221 erkek, 196 kız), anneleri ve anaokulu öğretmenleri çalışmaya katılmıştır. Öğretmenler, SYDD-30 ve duygu düzenleme ölçeklerini, anneler ise davranış sorunları ve duygu düzenleme ölçeklerini doldurmuşlardır. Doğrudan gözlem yöntemiyle 130 çocuktan kendini denetleme becerisi verisi toplanmıştır. **Sonuç:** İç tutarlılık ve test-tekrar test katsayıları, ölçeğin güvenilirliğini desteklemiştir. Özgün ölçeğin üç faktörlü yapısı, Kızgınlık-Saldırganlık, Sosyal Yetkinlik ve Anksiyete-İçedönüklük temel boyutları olarak Türk örneklemini üzerinde de ortaya konmuştur. Toplam 204 erkek ve 183 kız çocuğu, erken çocukluk (42-59 ay) ve okul öncesi (60-73 ay) dönem gruplarına ayrılmıştır. Alt ölçeklerin ortalama değerleri ve yüzdelikleri her yaş ve cinsiyet grubu için hesaplanarak SYDD-30 normlarının belirlenmesi için bir ön çalışma yapılmıştır. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, davranış sorun belirtileri, duygu düzenleme ve kendini denetleme becerileri ile SYDD-30 alt ölçekleri arasında bulunan anlamlı ilişkiler ölçeğin geçerliğini desteklemiştir. **Tartışma:** Araştırmanın bulguları, risk altındaki çocukları erken yaşta belirleyip önleyici müdahalelere yönlendirmek için SYDD-30'un kısa ancak kapsamlı, geçerli ve güvenilir bir tarama ölçeği olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: Erken çocukluk, okul öncesi dönem, davranış sorunları, sosyal yetkinlik, psikometrik değerlendirme, tarama.

SUMMARY: EMOTIONAL, BEHAVIORAL AND SOCIAL ADJUSTMENT SCREENING AT SCHOOL ENTRY: SOCIAL COMPETENCE AND BEHAVIOR EVALUATION-30 SCALE

Objective: Objective: The main aim of this study was to investigate the psychometric properties of the Social Competence and Behavior Evaluation Scale-30 (SCBE-30). **Method:** 417 children (221 boys, 196 girls) between ages 31 to 73 (58 + 8.5) months, their mothers and their preschool teachers participated into the study. Teachers completed the SCBE-30 and the Emotion Regulation Questionnaires. Mothers completed questionnaires to report the child behavior problems and emotion regulation. Data on effortful control came from direct behavioral observations of 130 children. **Results:** Internal consistency and test-retest reliability coefficients supported the measure's reliability. The three-factor structure of the original form consisting of Anger-Aggression, Social Competence and Anxiety-Withdrawal factors was replicated in the Turkish sample. A total of 204 boys and 183 girls were divided into early childhood (42-59 months) and school entry (60-73 months) groups. Mean scores and percentile ranks were calculated for each group and gender to establish the preliminary norms. Significant relations between the SCBE subscales and child age, gender, behavior problems, emotion regulation as well as effortful control skills supported the measure's validity. **Discussion:** Results supported the reliability and validity of this short and comprehensive screening instrument for early identification of at-risk children who can benefit from preventive interventions.

Key words: Early childhood, school entry, behavior problems, social competence, psychometric evaluation, screening

GİRİŞ

Çocukların, yetişkinlerle ve akranlarıyla olumlu sosyal ilişkiler kurmaları ve duygularını düzenleyip ortamın koşullarına göre ifade etmeleri, okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişimin en önemli unsurları arasında yer alır. Bu sosyal ve duygusal becerilerin, çocuğun ailesine ve sosyal çevresine olan uyumunu kolaylaştırdığı, okul başarısına katkıda bulunduğu ve ilerideki sosyal yetkinliğini yordadığı gösterilmiştir (Denham 1998, Fox ve Calkins 2003, Rubin, Bukowski ve Parker, 2006, Thompson 1994).

Ancak, okul öncesi dönemde kimi çocuklarda dürtüsellik, öfke patlamaları, karşı gelme gibi dışsallaştırma sorun belirtileri gözlemlenirken, kimilerinde ise endişe, içine kapanıklık, ürkeklik gibi içselleştirme sorun belirtileri gözlemlenir (Keenan ve Wakschlag 2004, Spence ve ark. 2001). Kızgınlık, öfke ve korku gibi duygularını ortama uygun şekilde düzenlemekte zorluk yaşayan çocukların, destekleyici bir çevrenin de eksikliği sonucunda zaman içerisinde daha ciddi davranış bozukluğu gösterme riskleri artmaktadır (Campbell 2002). Sosyal beceri eksikliği ve duygu düzenleme güçlüğüne uzun dönemdeki olumsuz sonuçları göz önüne alındığında,

* Psk.Yrd.Doç.Dr., Boğaziçi Üniv., Psikoloji Bl., İstanbul

** Psk.Doç.Dr., Koç Üniv., Psikoloji Bl., İstanbul

*** Uzm.Psk., Boğaziçi Üniv., Psikoloji Bl., İstanbul

risk altında olan çocukları olabildiğince erken dönemde belirlemek ve onları önleyici müdahale programlarına yönlendirmek büyük önem taşımaktadır.

Okul öncesi yaştaki çocukların duygusal ve davranış sorun belirtilerini taramak için tercih edilecek ölçüm aracının, hem geçerli ve güvenilir hem de kısa, uygulaması ve puanlamasının kolay olması gerekir (Hart ve Lahey 1999). Uluslararası yazın incelendiğinde, LaFreniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilmiş olan Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği-30 (SYDD-30), erken çocukluk ve okul öncesi dönemlerde risk altındaki çocukları belirlemede öne çıkan ölçüm araçlarından biridir. Bu ölçek, okul öncesi dönemde çocukların gösterebilecekleri kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklük gibi duygusal ve davranış sorun belirtilerinin yanı sıra bu dönemde gelişmesi beklenen sosyal becerilerin niceliğini değerlendirir. SYDD-30, araştırmacılar tarafından boylamsal desenli çalışmalarda çocukların zaman içinde gösterdikleri gelişimi takip etmek ve erken müdahale sonuçlarını değerlendirmek için kullanılırken, klinik ortamlarda ise davranış sorunu gösterme riski altında olan çocukları belirlemek amacıyla tercih edilmektedir (Raver ve Zigler 1997).

Özgün SYDD-30 ölçeğinin (LaFreniere ve Dumas 1996), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada'daki örneklem grupları ile geçerlik ve güvenilirliği değerlendirilmiştir. Bu ölçeğin psikometrik özellikleri Brezilya (Bigras ve Dessen 2002), Çin (Chen ve Jiang 2002), Japonya (Masataka 2002), Rusya (Butovskaya ve Demianovitsch 2002), ve Avusturya, İtalya (LaFreniere ve ark. 2002) gibi pek çok ülkede incelenmiştir. Özgün formda ve farklı ülkelerdeki uyarlama çalışmalarında, alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .80 ve üstünde bulunmuştur. Özgün formun 2 hafta ve 6 ay ara ile yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları sırasıyla .78 ile .86 ve .59 ile .70 arasında bulunmuştur. SYDD-30 ölçeğinin üç faktörlü yapısı uyarlama yapılmış her ülkenin örneklem grubunda ortaya konmuştur. Bu çalışmalarda, SYDD-30 ölçeğinin geçerliği, yaş ve cinsiyet farklılıklarını inceleyen bulgularla da desteklenmiştir. Özgün formda olduğu gibi, farklı kültürlerle sahip her ülkede, kız çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu ve kızgınlık-saldırganlık puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Ancak anksiyete-içedönüklük puanlarında, Çinli çocuklardan oluşan örneklem dışında (Chen ve Jiang 2002), kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sosyal yetkinlik puanları yaşa bağlı olarak her örneklem grubunda yükselme gösterirken, kızgınlık-saldırganlık puanları Avusturya, İtalya ve ABD örneklem gruplarında yaşa bağlı olarak düşüş göstermiştir. Anksiyete-içedönüklük puanları yaşa bağlı olarak sadece İtalya ve ABD örneklem gruplarında anlamlı bir düşüş göstermiştir (LaFreniere ve Dumas 1996, LaFreniere ve ark. 2002). Ayrıca, sosyal yetkinlik puanları ile sosyometrik statü ve bilişsel beceri arasında (Bigras ve Dessen 2002, Dumas ve LaFreniere 1993) ve kızgınlık-saldırganlık puanları ile annenin yönergelerine uymama arasında (Kotler ve McMahon 2002) bulunan anlamlı ilişkiler ölçeğin yapı geçerliliğini destekleyen diğer bulgular olmuştur.

Ulusal yazınımızda, davranış bozukluğu ile sosyal beceri eksikliği gösterme riski altında olan okul öncesi çocukları belirlemek için tarama amaçlı kullanılacak ve psikometrik özellikleri sınanmış ölçüm araçları konusunda önemli bir eksiklik hissedilmektedir. Örneğin, erken çocukluk döneminde görülebilecek davranış sorun belirtilerini 2-3 yaş ve 1.5-5 yaş grubu çocuklarında ölçmek için mevcut olan Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği/ 2-3 (Erol ve ark. 2005) ve Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği/1.5-5 (Erol 2002) toplam 100 maddeden oluşmaktadır. Madde sayısının çok olması kapsamlı bir değerlendirme olanağı sağlamakla birlikte bu ölçeklerin tarama amaçlı olarak yaygın bir şekilde kullanılmasını kısıtlayabilmektedir. Conner's Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Ölçeği (Şener ve ark. 1995) ve DSM-IV'e göre Yıkıcı Davranış Bozuklukları Tarama Ölçeği (Turgay 1995) ise sadece dışallaştırma boyutundaki sorun belirtilerini taramaya yöneliktir. Son olarak, "Kısa 1-3 Yaş Sosyal ve Duygusal Değerlendirme" ölçeği (Karabekiroğlu ve ark. 2009), erken çocukluk dönemindeki uyumu değerlendirmesine rağmen bu dönemde gittikçe önem kazanmaya başlayan akran ilişkilerine ilişkin bir alt ölçeği içermemektedir. Ölçek yöntemi dışında, 0-6 yaşındaki çocukların kişisel-sosyal, dil ve motor alanlarındaki gelişimini değerlendiren Denver II Gelişim Tarama Testi (Anlar ve Yalaz 1996) ve Ankara Gelişim Tarama Envanteri-AGTE (Savaşır, Sezgin ve Erol 1998) gibi ölçüm araçları

uygulamacı eğitimi almış bir uzman tarafından kullanılabilir. Bunun yanı sıra, bu ölçüm araçlarında çocuğun duygusal ve davranış sorun belirtilerine ilişkin maddeler çok kısıtlı sayıdadır.

Ulusal yazınıımızdaki bu önemli boşluğu doldurmak amacıyla, bu çalışmada öğretmen bildirimine bağlı SYDD-30'un Türkçe uyarlamasının yapılarak psikometrik özelliklerinin bir Türk örneğinde değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini iç tutarlılık ve test-tekrar test yöntemiyle belirlemek, geçerliğini ise (a) ölçeğin faktör yapısını belirleyerek, (b) alt ölçekler ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, duygu düzenleme, kendini denetleme becerileri ve davranış sorun belirtileri arasındaki ilişkileri inceleyerek değerlendirmek amaçlanmıştır. Son olarak, erken çocukluk (42-59 ay) ve okul öncesi (60-73 ay) gruplarına ayrılış toplam 204 erkek ve 183 kız çocuğunun verisi ile SYDD-30 normlarının belirlenmesi için bir ön çalışma yapılması hedeflenmiştir.

SYDD-30'un diğer kültürlerdeki gibi güvenilirliği yüksek bir ölçek olacağı beklenmektedir. Geçerlik sınavı kapsamında, kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla sosyal açıdan daha yetkin görülecekleri ve daha az kızgın, saldırgan davranışlar sergileyecekleri beklenmektedir. Anksiyete ve içedönüklük gibi sorun belirtilerinde cinsiyet farkı öngörülmemiştir. Yaşa bağlı olarak ise çocukların sosyal yetkinliklerinde artış ve kızgın-saldırgan davranışlarında düşüş beklenmektedir. Alanyazındaki sınırlı çalışmalar ışığında, anksiyete-içedönüklük sorun belirtileri için yaşa bağlı bir öngörüde bulunulmamıştır.

Son olarak, SYDD-30'un ölçüt bağımlı geçerliğinin incelenmesi kapsamında, ölçek puanlarının çocuğun duygu düzenleme ve kendini denetleme becerileri ile ilişkili olması beklenmiştir. Duygu düzenleme becerisi, çocuğun duygusal tepkilerini ortamın koşullarına uyum gösterecek şekilde değiştirebilmesini içerir (Thompson 1994) ve okul öncesi dönemde çocuğun hızla ilerleyen bilişsel ve iletişim yetenekleri ile ebeveynlerin desteği ile gelişir (Fox ve Calkins 2003). Duygu düzenlemede güçlük çeken çocukların çevreye uyum sağlamakta ve akran ilişkilerinde sosyal beceri sergilemekte başarısız oldukları ortaya konmuştur (Rubin ve ark. 2006). Kendini denetleme (effortful control) ise,

duygusal ve davranışsal tepkiselliği düzenleyen, dengeleyici bir mizaç özelliği olarak görülmektedir (Rothbart ve Bates 1998). Kendini denetleme, çocukların tepkilerini ketlemelerini ve davranışlarını planlamalarını sağlayarak, sosyal yetkinliği destekleyici ve davranış bozukluğu riskine karşı ise koruyucu bir rol oynar (Eisenberg ve ark. 2005, Hughes ve Ensor 2008). Bu çalışmada, çocuğun duygularını düzenleme ve kendini denetleme becerileri ile sosyal yetkinlik puanları arasında doğru orantılı, davranış sorun belirtisi puanları arasında ise ters orantılı ilişkiler beklenmektedir.

YÖNTEM

Örneklem

Bu çalışmaya 417 çocuk (221 erkek, 196 kız), anneleri ve anaokulu öğretmenleri katılmıştır. Çocukların yaşı 31 ve 73 ay arasında olup ortalama yaş 58 aydır (SS = 8.5). Annelerin yaş aralığı 22-48 olup yaş ortalaması 34'tür (SS = 5.3) ve % 74'ü lise ve üstünde eğitim derecesine sahiptir. Annelerin % 52'si, babaların ise % 97'si tam veya yarı-zamanlı çalışmaktadır. Bu çalışma için İstanbul'un çeşitli ilçelerinden toplam 7 devlet anaokulu ve 11 özel anaokulu uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin meslek deneyimi ortalama 12 yıldır (SS = 8) ve % 60'ı üniversite derecesine sahiptir. Çocuk yaşının 30-76 ay arasında olması ve çocukların bir anaokulu veya anasının devam ediyor olmaları çalışmaya alınma ölçütleri olarak belirlenmiştir. Çalışmadan dışlanma ölçütleri, çocuklarda fiziksel veya zihinsel gelişim geriliği, yaygın gelişimsel bozukluk tanılarının varlığı olarak belirlenmiştir. Bu sebeple, 2 çocuk çalışmadan çıkartılmıştır ve örneklem sayısı 417'ye düşmüştür. Çalışmaya davet edilen tüm ailelerden %57'si projeye katılmayı kabul etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30, LaFreniere ve Dumas 1996). Okul öncesi dönemdeki çocukların sorun belirtileri ile sosyal becerilerinin niceliğini değerlendiren SYDD-30, her biri 10 madde içeren üç alt ölçeğe sahiptir. Sosyal Yetkinlik (SY) alt ölçeği, çocukların akranlarıyla bir aradayken gösterdikleri işbirliği ve anlaşmazlıklara çözüm yolları aramak gibi olumlu özellikleri ölçer. Kızgınlık-Saldırganlık (KS) alt ölçeği, yetişkinlere karşı gelme ve akran ilişkilerinde uyumsuz ve saldı-

gan davranmak gibi dışsallaştırma sorun belirtilerini, Anksiyete-İçe dönüklük (AI) alt ölçeği ise çocukların üzgün, depresif duygu durumlarını ve grup içinde çekingenlik göstermek gibi içselleştirme sorun belirtilerini değerlendirir. Çocukların duygusal ve davranış sorun belirtileri ile sosyal becerileri 6-basamaklı Likert ölçeği ile (1= hiçbir zaman, 2 ya da 3= bazen, 4 ya da 5= sık sık, 6= her zaman) değerlendirilir. SYDD-30, öğretmen (LaFreniere ve Dumas 1996) ya da ebeveyn (Kotler ve McMahan 2002) tarafından doldurulabilmektedir. Özgün formu İngilizce olan SYDD-30 ölçeği, gelişim ve klinik psikolojisi alanlarında uzman iki akademisyen tarafından Türkçeye çevrilmiştir. İki çeviri arasındaki farklılıklar üçüncü bir uzmandan alınan geribildirim doğrultusunda sonuca bağlanmıştır. Ölçeğin geri çevirisi, gelişim psikolojisi alanında yüksek lisans yapan bir öğrenci tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çevirinin özgün ölçek maddeleri ile denk olduğu belirlenmiştir. SYDD-30 maddelerinin anlaşılabilirliği, araştırmaya katılmayan iki anaokulu yöneticisi ve öğretmeni tarafından onaylanmıştır.

Duygu Düzenleme Ölçeği. Duygu Düzenleme Ölçeği (DDÖ, Shields ve Cicchetti 1997), duygusal tepkiselliği ve duyguların ortamın koşullarına göre düzenlenip ifade edilmesini değerlendiren 24 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek, hem okul öncesi çağıdaki (Graziano, Reavis, Keane ve Calkins 2007; Miller ve ark. 2006; Yağmurlu ve Altan, 2010) hem de okul çağındaki çocukların (Batum ve Yağmurlu 2007; Kapçı ve ark. 2009; Shields ve Cicchetti 1997) duygu düzenleme becerilerini ölçmek için kullanılmaktadır. DDÖ iki altölçekten oluşmaktadır.

Değişkenlik/Olumsuzluk (D/O) alt ölçeği, çocuktaki duygu durum değişkenliği ile olumsuz duygulanım gösterme eğilimini ölçer (örneğin, Duygu hali çok değişkendir; Kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayıp sinirlenir). Duygu Düzenleme (DD) alt ölçeği ise çocuğun duygularını ortama uygun olarak ifade etme becerisini ölçer (örneğin, Üzüldüğünü, kızıp öfkelenildiğini, veya korkutduğunu söyleyebilir). Anneler veya öğretmenler, ölçekte sıralanan davranışları çocukta ne sıklıkla gözlemlediklerini 1 ile 4 arasında değişen Likert tipi ölçek ile değerlendirirler. Uluslararası alanyazında yapılan çalışmalarla bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği desteklenmiştir (Miller ve ark., 2006; Shields ve Cicchetti, 1997).

DDÖ'nün 6-13 yaş grubu üzerindeki Türkçe uyarlaması, Kapçı ve arkadaşları (2009) tarafın-

dan yapılmıştır. Özgün ölçekte olduğu gibi iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir ve bu faktörlere yüklenen maddeler bir madde dışında özgün ölçekle örtüşmüştür. DDÖ alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları ve iki hafta ara ile yapılan test-tekrar test korelasyonları yüksek bulunmuştur (Kapçı ve ark., 2009). Okul çağındaki örneklemelere bakıldığında, DDÖ puanlarının davranış sorunlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Batum ve Yağmurlu, 2007; Kapçı ve ark., 2009). Okul öncesi yaş grubundaki Türk örneklemelerine bakıldığında, Yağmurlu ve Altan (2010), anne ve öğretmenlerin duygu düzenleme değerlendirmelerinin çocuğun mizaç özellikleri ve annenin duyarlılığı ile beklenen yönde ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, Yağmurlu ve Altan (2010) ölçeğin iç tutarlılık katsayılarını anne değerlendirmelerinde .75 ve öğretmen değerlendirmelerinde .84 olarak bildirmişlerdir.

Bu çalışmada, DDÖ puanlaması Kapçı ve arkadaşlarının buldukları faktör analiz sonuçları doğrultusunda yapılmıştır. D/O alt ölçeğinde anne ve öğretmen formu için Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları sırasıyla .79 ve .85 olarak, DD alt ölçeğinde ise .55 ve .73 olarak bulunmuştur. Anne ve öğretmenlerin D/O alt ölçek puanları arasında ($r = .21, p < .001$) ve DD alt ölçek puanları arasında ($r = .24, p < .001$) anlamlı ve pozitif korelasyonlar bulunmuştur. Her alt ölçek için anne ve öğretmen puanlarının ortalaması alınarak bileşik alt ölçek puanları oluşturulmuştur.

Kendini Denetleme Becerisi Bataryası. Kochanska ve arkadaşları (1996) tarafından okul öncesi çocuklar için geliştirilmiş bataryadan 6 tane oyun niteliğinde etkinlik uygulanmıştır. Bu etkinliklerden iki tanesinde çocuktan düz bir çizgiyi çok yavaş çizmesi ve yere yapıştırılmış bir kurdele üstünde yavaşça yürümesi istenerek çocuğun ince ve kaba motor hareketlerini yönergelere uygun olarak yavaşlatma becerisi ölçülmüştür. Diğer iki etkinlikte çocuğun keyif verici etkinlikleri erteleme becerisi ölçülmüştür (örneğin, saydam bir kap altına konan bonibon şekerlerini yemeden 15 ile 45 saniye arasında beklemesi; kendisi için paketlenen bir hediyeye bakmadan 1 dakika beklemesi). Son iki etkinlik ise çocuğun yap-yapma ayırdetmesini (go-no-go discrimination) ölçmüştür. Bu etkinliklerden ilkinde, çocuktan iyi huylu bir kuklanın verdiği 'burnuna dokun,' 'karnına dokun' gibi yönergelere uyması ama kötü huylu bir kuklanın yönergelerine uymaması istenmiştir. Diğer etkinlikte ise, araştırmacı 'gündüz' dediği zaman çocuktan

ay resmine ve 'gece' dediği zaman güneş resmi- ne işaret etmesini istemiştir. Her bir etkinliğin puanı z-puanına dönüştürülüp ortalamaları alınmış ve kapsamlı bir bileşik puan hesaplanmıştır.

Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği. Anneler, 1.5-5 Yaş Çocukları İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin (ÇDDÖ/1.5-5; Erol 2002) her maddesinde belirtilen duygusal ve davranış sorun belirtilerini 3 basamaklı Likert ölçeğini kullanarak ne sıklıkta gözlemediklerini bildirmişlerdir. Bu çalışmada, Cronbach Alfa içtutarlılık katsayıları Dışa Yönelim (örneğin, saldırgan, yıkıcı davranışlar) alt ölçeğinde .89, İçe Yönelim Yönelim (örneğin, anksiyete, depresyon, içe dönüklük) alt ölçeğinde ise .85 olarak bulunmuştur.

İşlem

Bu çalışmanın verileri, Boğaziçi Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu kararından ve katılımcıların bilgilendirilmiş onamı alındıktan sonra toplanmıştır. Öğretmenler, çalışmaya katılan her çocuk için SYDD-30 ve DDÖ ölçeklerini doldurmuşlardır. Test-tekrar test güvenilirliğini sınamak için yaklaşık üç ay sonra seçkisiz yöntemle belirlenen 151 çocuk için öğretmenler SYDD-30'u tekrar doldurmuştur. Çalışmaya katılan anneler, DDÖ ve ÇDDÖ/1.5-5 ölçekleri ile ailenin demografik özelliklerine ilişkin soruları içeren bir form doldurmuşlardır. Son olarak, kendini denetleme becerisine ilişkin veriler, özel anaokullarına devam eden 130 çocuktan ortalama 45 dakika süren altı kısa etkinlik esnasında doğrudan gözlem yöntemiyle toplanmıştır. Bu etkinlikler, gelişim psikolojisi dalındaki iki yüksek lisans öğrencisi tarafından çocuklarla bireysel olarak anaokullarındaki sessiz bir odada gerçekleştirilmiştir ve daha sonra kodlanmak üzere video kamera ile kaydedilmiştir. Üç psikoloji lisans öğrencisi, 20 saatlik bir kodlama eğitim aldıktan sonra video kayıtlarından kodlama yapmıştır. Gözlemciler arasındaki güvenilirlik ölçütleri olan Kohen'in Kappa katsayıları ve sınıfı (intraclass) korelasyon katsayıları .78 ile 1.00 arasında değişmiştir.

İstatistiksel Analizler

SYDD-30'un test-tekrar test güvenilirliği, iki uygulama sonucu elde edilen puanlar arasındaki Pearson korelasyon analizi ile ölçeğin iç tutarlılığı ise Cronbach Alfa katsayıları ile belirlenmiştir. SYDD-30'un yapı geçerliğini belirlemek için

temel bileşenler analizi ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. DFA için kullanılan çoklu uyum indeksleri arasında Ki-kare uyum testi (Chi-Square Goodness), Uyum İyiliği İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) ve Tucker-Lewis İndeksi (TLI) bulunmaktadır. Ölçüt bağımlı geçerlik değerlendirmesi için, SYDD-30 alt ölçek puanları ile DDÖ, ÇDDÖ ve kendini denetleme becerisi puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Demografik değişkenler kontrol edildikten sonra duygu düzenleme ve mizaç özelliklerinin SYDD-30 alt ölçek boyutlarını yordayıp yordamadığını belirlemek için hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır.

SONUÇLAR

Faktör Analizi

Verinin faktör analizine uygunluğunu değerlendiren Kaiser-Meyer Olkin uyum ölçüsü değeri (0.90) örneklemin faktör analizi için yeterliliğini, Bartlett Küresellik Testi ise verilerin faktör analizine uygunluğunu desteklemiştir ($\chi^2 = 5421.55$, $df = 435$, $p < .001$). SYDD-30'un faktör yapısını incelemek için Varimax dönüştürmesi ile temel bileşenler analizi yapılmıştır. Bu analizden elde edilen üç faktörün açıkladığı toplam varyans %48.3 olarak bulunmuştur. Birinci faktörde yer alan maddeler, özgün ölçeğin KS alt ölçeğine, ikinci faktörde yer alan maddeler SY alt ölçeğine ve üçüncü faktörde yer alan maddeler ise AI alt ölçeğine karşılık gelmiştir. Faktör-madde yüklenme katsayıları, alt ölçek özdeğerleri ve açıklanan varyans Tablo 1'de yer almaktadır. İkinci adımda, DFA yapılarak elde edilen bu yapının yeterliliği sınanmıştır. Bu analizde, gözlenen her değişken (ölçek maddeleri) sadece kuramsal olarak bağlı olduğu faktörle ilişkilendirilmiş ve hata terimleri arasındaki korelasyonlar sıfır olarak belirlenmiştir. Modelin veri ile uyumunu sınamak için bir çok ölçüt incelenmiştir. Öncelikle, gözlenen değişkenler ile faktörleri arasındaki ilişkinin katsayıları .48 ve .81 arasında değişmiştir ve tamamı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Elde edilen ki-kare değerinin serbestlik derecesine olan oranı, $1240.08 / 405 = 3.06$, model ve veri uyumunun iyi olduğuna; RMSEA değeri ise .07 olup (%90 güven aralığı .07 ile .08) uyumun kabul edilebilir olduğuna işaret etmektedir. Modelin Bayesian

ÇORAPÇI VE ARK.

bilgi ölçüt (Bayesian Information Criteria, BIC) değerinin (1602.06), doymuş model BIC (2805.39) ve bağımsız model BIC (5747.51) değerlerinden daha düşük olması da model ve veri uyumunun iyi olduğunu göstermektedir. Diğer uyum indeksi değerleri ise, GFI= .84, CFI = .84, TLI = .83, AGFI = .81 olarak bulunmuştur. Modelin yüksek derecede sınırlandırılmış olduğu göz önünde tutulduğunda, bu uyum indeksi değerleri kabul edilebilir bir uyum varlığına işaret etmektedir. Sonuç olarak, tüm sınav ölçütleri dikkate alındığında, modelin veri ile uyumunun yeterli olduğunu görülmektedir (Kaplan 2000).

Tablo 1			
SYDD-30 Faktör Yapısı İle Alt Ölçeklerin İç Tutarlılık ve Test-tekrar Test Güvenirlik Katsayıları	KS	SY	AY
1. Yüz ifadesi duygularını belli etmez	.16	-.07	.50
2. Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona yardımcı olur	-.14	.65	-.31
3. Kolaylıkla haval kırılığına uğrayıp sınırlanır	.67	-.19	.19
4. Faaliyeti kesintiye uğradığında kızar	.65	-.01	.02
5. Hırsızdır, çabuk kızar öfkelenir	.74	-.25	.06
6. Gündelik işlerde yardım eder (ömeğin sınıf toplanırken)	-.16	.63	-.16
7. Çekimser, ürktür, yeni ortamlardan ve durumlardan kaçınır	-.13	-.06	.69
8. Üzgün, mutsuz ya da depresiftir	.29	-.20	.67
9. Grup içinde içe dönük ya da grupta olmaktan huzursuz görünür	-.02	-.20	.72
10. En utak bir şeyde bağlanır ya da çığlık atar	.68	-.32	-.02
11. Grup içinde kolaylıkla çalışır	-.19	.64	-.26
12. Hareketsizdir, oynayan çocukları uzaktan seyrederek	-.12	-.10	.67
13. Anlaşmazlıklara çözüm yollar arar	-.10	.66	-.27
14. Gruptan ayrı, kendi başına kalır	.05	-.09	.62
15. Diğer çocukların görüşlerini dikkate alır	-.29	.71	-.14
16. Diğer çocuklara vurur, onları ısırır ya da tekmeler	.61	-.31	-.03
17. Grup faaliyetlerinde diğer çocuklarla birlikte çalışır, onlarla işbirliği yapar	-.28	.72	-.24
18. Diğer çocuklarla anlaşmazlığa düşer	.71	-.21	.05
19. Yorgundur	.07	-.07	.68
20. Oyuncaklara iyi bakar, oyuncakların kıymetini bilir	-.30	.57	.06
21. Grup faaliyetleri sırasında konuşmaz ya da faaliyete katmaz	.01	-.15	.57
22. Kendinden küçük çocuklara karşı dikkatlidir	-.23	.60	-.01
23. Grup içinde fark edilmez	-.09	-.19	.72
24. Diğer çocukları istemedikleri şeyleri yapmaya zorlar	.65	-.23	-.03
25. Öğretmene kızdığı zaman ona vurur ya da çevresindeki eşyalara zarar verir	.61	-.14	.03
26. Endişeye kapılır	.13	-.08	.51
27. Akla vatan açıklamalar yapıldığında uzlaşmaya varır	-.30	.66	-.01
28. Öğretmenlerin önerilerine karşı çıkar	.66	-.17	.05
29. Cezalandırıldığında (ömeğin herhangi bir şeyden yoksun bırakıldığında) başkaldırır, karşı koyar	.70	-.01	.03
30. Kendi başarılarından memnuniyet duyar	.07	.63	-.25
Açıklanan Varyans	27.75	13.84	6.69
Özdeğerler (Eigenvalues)	8.33	4.15	2.01
Cronbach Alfa	0.87	0.88	0.84
Test-tekrar Test Katsayıları	0.64***	0.71***	0.45**
t-test	-2.25*	-5.59***	-1.55
*p<.05 **p<.01 ***p<.001			
KS-Kızgınlık-Saldırganlık SY-Sosyal Yetkinlik AY-Anksiyete-İç Dönüklük			

Güvenirlik

SY, KS ve Aİ alt ölçekleri için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .88, .87, and .84 olarak bulunmuştur. Her alt ölçek için madde-toplam korelasyon katsayıları .41 ve üstünde bulunmuştur. Bu değerler, yüksek düzeyde iç tutarlılığa işaret etmektedir. Pearson korelasyon analizi sonuçları SY, KS ve Aİ alt ölçekleri için test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Üç aylık süre içerisinde çocukların puanlarındaki değişikliği incelemek için uygulanmış olan bağımlı gruplar t-testinin sonuçları, SY ve KS puanlarının anlamlı şekilde yükseldiğini, Aİ puanlarında ise fark olmadığını göstermiştir. Cronbach Alfa, test-tekrar test korelasyonları ve bağımlı gruplar t-test sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

SYDD-30 Ortalama, Standart Sapma ve Yüzdellik Değerleri

42-73 ay yaş grubundan toplam 204 erkek ve 183 kız çocuk için alt ölçeklerin ortalamaları ve yüzdellikleri hesaplanmıştır. 42-59 ay yaş grubu erken çocukluk, 60-73 ay yaş grubu ise okul öncesi dönem olarak sınıflandırılmıştır. Yaş gruplarına ve çocuğun cinsiyetine göre SYDD-30 alt ölçeklerinin ortalamaları, standart sapmaları ve puanlarının yüzdellikleri Tablo 2'de verilmektedir.

SYDD-30 Alt Ölçeklerinde Yaş ve Cinsiyet Farklılıkları

Çocuğun yaşı sadece SY alt ölçek puanları ile anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki göstermiştir ($r = 20, p < .001$). SY ve KS alt ölçekleri üzerindeki cinsiyet temel etkisi, $F(1, 415) = 19.08, p < .001$ ve $F(1, 415) = 14.03, p < .001$, kız çocuklarının SY alt ölçek puanlarının erkek çocuklarından daha yüksek (Kız: Ort. = 48.41, SS = 8.30; Erkek: Ort. = 44.53, SS = 9.66), KS alt ölçek puanlarının ise daha düşük olduğunu göstermiştir (Kız: Ort. = 17.69, SS = 7.09; Erkek: Ort. = 20.64, SS = 8.78).

SYDD-30 Alt Ölçekleri ile Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Ailesi yüksek gelir düzeyine sahip, sınıfında az sayıda çocuk bulunan ve mesleği yeni başlamış öğretmeni olan çocukların SY alt ölçek puanlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, erkek çocukların, özel anaokuluna giden-

Tablo 2: Kız ve Erkek Çocukların Yaş Gruplarına Göre SYDD-30 Alt Ölçek Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve Yüzdeler Puanları

	KS	SY	Aİ
Erkek Çocuklar			
42-59 ay (N = 121)			
Yüzdeler Puanlar			
90	35	29	29
80	28	33	23
70	24.5	38	22
60	22	41	20
50	21	45	18
40	17	46	18
30	15	49	15
20	13.5	53	13
10	11.5	57	11
Ortalama (Standart Sapma)	21.43 (8.91)	43 (10.51)	19.41 (7.83)
60-72 ay (N = 83)			
Yüzdeler Puanlar			
90	32	35	28
80	27.5	40	25
70	22	43	21
60	19	45	19
50	17	47	17
40	16	49	15
30	15	52	14
20	13	54	13
10	12	56	11
Ortalama (Standart Sapma)	20.04 (8.91)	46.7 (8.24)	18.79 (7.19)
Kız Çocuklar			
42-59 ay (N = 104)			
Yüzdeler Puanlar			
90	27.5	38	27
80	23	41	23
70	21.5	43	20.5
60	19	45	18
50	16.5	46	16
40	15.5	50	15
30	14	53	14
20	12	55	12
10	11	57	11
Ortalama (Standart Sapma)	18.77 (7.67)	47.32 (7.92)	18.17 (7.05)
60-72 ay (N = 79)			
Yüzdeler Puanlar			
90	25	35	34
80	22	44	28
70	18	47	22
60	17	49	19
50	15	51	17
40	13	53	15.5
30	12	55	14.5
20	11	56.5	13
10	10	58.5	11
Ortalama (Standart Sapma)	16.4 (6)	49.5 (8.3)	20.37 (9.33)

KS = Kızgınlık-Saldırganlık; SY = Sosyal Yetkinlik; Aİ = Anksiyete-İçerme dönüklük

lerin ve öğretmen eğitimi düşük olan çocukların KS alt ölçek puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Annenin eğitim seviyesi ve ailenin geliri arttıkça Aİ alt ölçek puanlarında anlamlı derecede azalma bulunmuştur (Tablo 3).

Ölçüt Bağımlı Geçerlik Analizleri

Doğrudan gözlem yöntemine dayalı olarak ölçülmüş kendini denetleme becerisi ile öğretmen verisine dayalı SY alt ölçek puanları arasında orta derecede güçlü ve pozitif yönde, KS alt ölçek puanları arasında ise anlamlı ve negatif yönde ilişkiler gözlenmiştir (Tablo 3). Anne ile öğretmen değerlerinin ortalamasını gösteren bileşik D/O ve DD alt ölçek puanları ile öğretmen verisine dayalı SY alt ölçek puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. KS ve Aİ puanları ile bileşik DD puanları arasında anlamlı ve negatif yönde, D/O puanları arasında ise anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler ortaya konmuştur. Anne verisine dayalı ÇDDÖ Dışa Yönelim ve İçerme Yönelim alt ölçek puanları ile öğretmen verisine dayalı SY alt ölçek puanları arasında negatif yönde, Dışa Yönelim ile KS alt ölçekleri arasında ve İçerme Yönelim ile Aİ alt ölçekleri arasında pozitif yönde ilişkiler gözlenmiştir.

Son olarak, kendini denetleme becerisi ile D/O ve DD alt ölçek puanlarının, çocukların sosyal yetkinliğini ve sorun belirtilerini yordama gücünü incelemek amacıyla üç ayrı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 4). Kendini denetleme becerisi verisi sadece özel anaokullarına giden çocuklardan toplandığı için, bu analizler 130 çocuktan oluşan örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizlerinde, SYDD-30 alt ölçek puanları ile anlamlı

Tablo 3: Çalışmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. SYDD-30 KS	-													
2. SYDD-30 SY	-.52***	-												
3. SYDD-30 AY	.14**	-.40***	-											
4. Okul tipi	.12*	-.01	.02	-										
5. Sınıftaki çocuk sayısı	-.02	-.14**	.08	-.26***	-									
6. Öğretmenin eğitimi	-.19***	.08	-.09	-.21***	.26***	-								
7. Öğretmenin deneyimi	.07	-.19***	.03	.24***	.23***	-.35***	-							
8. Annenin eğitimi	.03	.09	-.10*	.29***	-.24***	-.22***	.00	-						
9. Ailenin gelir düzeyi	-.08	-.16**	-.15**	.42***	-.31***	-.29***	.04	.71***	-					
10. Değişkenlik/Olumsuzluk	.66***	-.51***	.16**	-.08	.00	-.05	-.01	-.19***	-.16***	-				
11. Duygu Düzelenme	-.14**	.48***	-.56***	.13**	-.11*	-.01	-.11*	.26***	.26***	-.32***	-			
12. ÇDDÖ-Dışa Yönelim	.22***	-.23***	.06	-.13**	.03	.04	-.10*	-.19***	-.22***	.64***	-.26***	-		
13. ÇDDÖ-İçerme Yönelim	.01	-.16**	.24***	-.21***	.11*	.03	-.08	-.31***	-.32***	.37***	-.46***	.61***	-	
14. Kendini Denetleme	-.23**	.23**	-.06	-	-.07	.15	.00	-.04	-.09	-.25**	.05	-.11	.04	-
*p<.05 **p<.01 ***p<.001														
SYDD = Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme. KS = Kızgınlık-Saldırganlık. SY = Sosyal Yetkinlik. AY = Anksiyete-İçerme dönüklük														
ÇDDÖ = Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği														
Okul tipi: 0 = Devlet 1 = Özel														

Tablo 4: Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları ile Kendini Denetleme ve Duygu Düzenleme Boyutlarının SYDD-30 Puanlarını Yordamada Katkıları

	B	SEB	β	t
Bağımlı Değişken: Kızgınlık-Saldırganlık				
1. Basamak				
Cinsiyet	-1.05	1.51	-.06	-.70
Öğretmenin eğitimi	-.13	1.10	-.01	-.11
2. Basamak				
DD Bileşik puan	.21	.18	.07	1.15
D/O Bileşik Puan	1.35	.10	.81	13.03***
Kendini Denetleme	-.64	1.11	-.03	-.57
$R^2 = .61, F(5, 124) = 40.95^{***}, \Delta R^2 = .62^{***}, \Delta F(3, 124) = 67.81^{***}$				
Bağımlı Değişken: Sosyal Yetkinlik				
1. Basamak				
Yaş	.13	.11	.11	1.22
Cinsiyet	1.08	1.55	.06	.70
Sınıftaki çocuk sayısı	-.19	.17	-.11	-1.10
Öğretmenin deneyimi	-.31	.12	-.26	-2.71**
Ailenin geliri	3.63	1.10	.35	3.32***
2. Basamak				
DD Bileşik puan	.64	.23	.19	2.82**
D/O Bileşik Puan	-.80	.13	-.43	-6.33***
Kendini Denetleme	3.64	1.44	.17	2.53*
$R^2 = .63, F(8, 105) = 22.56^{***}, \Delta R^2 = .32^{***}, \Delta F(3, 105) = 30.68^{***}$				
Bağımlı Değişken: Anksiyete-İçedönüklük				
1. Basamak				
Annenin eğitimi	-.84	.43	-.23	-1.97*
Ailenin geliri	-1.83	1.01	-.23	-1.81†
2. Basamak				
DD Bileşik puan	-1.42	.25	-.49	-5.78***
D/O Bileşik Puan	-.19	.13	-.12	-1.38
Kendini Denetleme	-1.64	1.41	-.09	-1.17
$R^2 = .35, F(5, 122) = 13.29^{***}, \Delta R^2 = .19^{***}, \Delta F(3, 122) = 11.82^{***}$				

* p ≤ .05 ** p < .01 *** p ≤ .001

DD = Duygu Düzenleme. D/O = Değişkenlik/Olumsuzluk.

ilişkiler gösteren demografik değişkenler eşitliğine ilk basamakta alınmışlardır. İlk analizde, KS alt ölçek puanları bağımlı değişken olarak alınmıştır. Çocuğun cinsiyeti ve öğretmenin eğitim düzeyi kontrol edildikten sonra, duygusal değişkenliği ve olumsuz duygu ifadesi yüksek olan çocukların KS puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. İkinci analizde, SY alt ölçek puanları bağımlı değişken olarak alınmıştır. Birinci basamakta, az deneyimli öğretmeni ve yüksek gelir düzeyli ailesi olan çocukların sosyal yetkinliğinde artış olduğu görülmektedir. İkinci basamakta, bu demografik değişkenler kontrol edildikten sonra, DD alt

ölçeği ve kendini denetleme becerisi puanlarının sosyal yetkinliği pozitif yönde, D/O alt ölçek puanının ise sosyal yetkinliği negatif yönde yordadığı görülmüştür. Son analizde, Aİ alt ölçek puanları bağımlı değişken olarak alınmıştır. Ailenin gelir düzeyi ve annenin eğitim seviyesi kontrol edildikten sonra, duygu düzenleme becerisi yüksek olan çocukların daha az anksiyete ve içe dönük davranışlar gösterdiği bulunmuştur.

TARTIŞMA

Sosyal-duygusal becerileri beklenen yönde gelişmeyen çocukları erken dönemde belirlemenin ve onları önleyici müdahale programlarına yönlendirmenin önemini vurgulayan mevcut bulgular (Campbell 2002) ve okul öncesi çocukların sorun belirtileri ile sosyal becerilerini taramaya yönelik bir ölçeğin ülkemizde bulunmaması, SYDD-30'u ulusal yazına kazandırmak için çıkış noktamız olmuştur. Ölçeğin özgün formu (LaFreniere ve Dumas 1996) ve farklı ülkelerde gerçekleştirilmiş uyarlama çalışmaları (Bigras ve Dessen 2002; Butovskaya ve Demianovitsch 2002; LaFreniere ve ark. 2002) ile tutarlı olarak bu çalışmada da, SYDD-30'un üç temel boyutu olan Kızgınlık-Saldırganlık (KS), Sosyal Yetkinlik (SY) ve Anksiyete-İçedönüklük (Aİ) faktörleri Türk örnekleminde gözlemlenmiştir. Her bir faktörün altında toplanan 10 maddenin, özgün ölçekteki faktör maddeleri ile bire bir örtüştüğü bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri, ölçeğin üç faktörlü yapısını bir model olarak doğrulayarak ölçeğin yapısal geçerliğini desteklemektedir.

Türk örnekleminde elde edilen yüksek iç tutarlılık değerleri, özgün form ve ölçeğin çeşitli ülkelerdeki uyarlama çalışmaları ile tutarlılık göstermiştir. Üç ay ara ile yapılmış uygulamalar arasındaki korelasyon değerleri tüm alt ölçekler için istatistiksel olarak anlamlı, Aİ alt ölçeği için orta derecede (.45), KS ve SY alt ölçekleri için yüksek derecede (.64-.71) güçlü bulunmuştur. Örnekleme grubundaki çocukların göreceli sıralamalarının iki uygulamada anlamlı bir ilişki göstermesi ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğini desteklemektedir. Aİ alt ölçeğinin test-tekrar testi güvenilirlik katsayısının görece düşüklüğü, uygulamaların üç aylık ara ile gerçekleştirilmesinden kaynaklanmış olabilir. Birinci ve ikinci uygulamadan elde edilen ortalama puanlar karşılaştırıldığında SY puanlarının artış, KS puanlarının

ise anlamlı düşüş gösterdiği bulunmuştur. Beklenen yöndeki bu değişiklikler, okul öncesi dönemde çocukların hızla gelişen dil ve bilişsel becerilerinin artması ve hem aile hem de okul ortamındaki sosyalleştirme tutumları ile açıklanabilir (Campbell 2002; Owens ve Shaw 2003). Özgün formun 6 ay ara ile gerçekleştirilen uygulamalarından elde edilen değerler (.59-.70) bu çalışmadan elde edilen bulgulara benzerdir ve sosyal yetkinlik davranışlarının bu dönemdeki kısmi değişmezliğine (temporal stability) işaret etmektedir.

SYDD-30'un geçerliliğinin araştırılması amacıyla, alt ölçek puanlarındaki cinsiyet ve yaş farklılıkları incelenmiştir. Bu çalışmada, kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla sosyal açıdan daha yetkin görüldüğü ve öfkeli, kızgın davranışları daha az sergiledikleri bulunmuştur. Cinsiyet farklılığına dair bu bulgular, farklı kültürlerde yapılan çalışmalarla tutarlılık göstererek, SYDD-30 ölçeğinin Türk örneklemindeki geçerliliğini desteklemektedir. Sosyal yetkinlik ve saldırgan davranışlarda gözlemlenen bu yaygın cinsiyet farklılığı, biyolojik ve kalıtsal etmenlerin olasılığına işaret etmektedir (Maccoby ve Jacklin, 1980). Ancak, sosyal çevrenin ve erken yaşlardan itibaren etkili olan toplumsal cinsiyete göre farklı çocuk yetiştirme tutumlarının etkisine de dikkat çekilmiştir (Maccoby 1998). Örneğin, kalıtsal olarak hareketli mizaca sahip erkek çocuklarında gözlemlenen davranış sorunlarındaki artışın, özellikle de ebeveynlerinin olumsuz çocuk yetiştirme davranışına bağlı olduğu gösterilmiştir (Colder, Lochman ve Wells 1997; Colder, Mott ve Berman 2002).

Yaş farklılıkları göz önüne alındığında, SYDD-30'un uygulanmış olduğu her ülkede olduğu gibi (LaFreniere ve ark. 2002), bu çalışmada da büyük çocukların küçüklere kıyasla sosyal açıdan daha yetkin olduğunu ortaya konmuştur. Türk örnekleminin Kızgınlık-saldırganlık alt ölçek puanlarında, Çin, Japonya ve Brezilya örneklemlerine benzer şekilde yaş farkı bulunmamıştır. Ancak özgün formun değerlendirildiği ABD örnekleminde bu alt ölçeğin puanı yaşa bağlı olarak düşme göstermiştir. Ülkeler arasındaki bu farklı bulgular, kültürleri tarafından kabul gören normlar ve değer yargıları ışığında yetişkinlerin dışsallaştırma davranışlarına farklı anlamlar yükleyip, farklı disiplin tutumları sergilemelerinden kaynaklanıyor olabilir (Cole ve

Tan 2007). Örneğin, Batılı kültürlerde, kızgınlık, öfke gibi olumsuz duyguların neden ve sonuçları hakkında konuşmak ve çocukta olumsuz duyguya yol açan problemi çözmeye yönelik yol gösterici tutum sergilemek önem taşırken (Gottman ve ark. 1996), toplulukçu kültürlerde kişilerarası ilişkileri zedeleyebileceği için sosyal etkileşim sırasında ortaya çıkabilecek olumsuz duyguların bastırılması vurgulanır (Cole ve Tan 2007). Son olarak, bu çalışmanın bulguları, Türk çocuklarında cinsiyete ve yaşa bağlı olarak okul öncesi dönemde anksiyete-içedönüklük puanlarında anlamlı bir fark ortaya koymamıştır. Bu bulgu, SYDD-30 uyarlamalarının gerçekleştirildiği pek çok örneklemlerle tutarlılık göstermiştir (LaFrenier ve ark. 2002). Son dönemdeki araştırma bulguları da, içselleştirme davranış bozukluklarının yaygınlığındaki yaş ve cinsiyete bağlı farklılıkların esas olarak ergenlik döneminde ortaya çıktığını göstermektedir (Garber 2000, Twenge ve Nolen-Hoeksema 2002).

SYDD-30'un ölçüt bağımlı geçerlik değerlendirilmesi için kendini denetleme becerisi altı kısa etkinlik sırasında doğrudan gözlem yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgularımız, kendini denetleme becerisi yüksek olan çocukların sosyal açıdan daha yetkin olduklarına ve ilişkilerinde daha az öfkeli ve saldırgan davrandıklarına işaret ederek varolan yazınla benzerlik göstermiştir (Calkins ve ark. 1999, Dennis ve Brotman 2003). Ayrıca, hem anne hem de öğretmen değerlendirmesini yansıtan duygusal değişkenlik ve duygu düzenleme ölçek puanları ile SYDD-30 alt ölçek puanları arasında demografik değişkenler kontrol edildikten sonra anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, çocukların sosyal ilişkilerini uyumlu bir şekilde sürdürebilmeleri için duygularını ortamın koşullarına göre düzenleyip ifade etmelerinin önemini ortaya koymaktadır. Tüm bu bulgular ölçeğin geçerliliğini destekleyen göstergelerdir. Son olarak, öğretmen bildirimine dayalı SYDD-30 ve anne bildirimine dayalı sorun belirtileri arasında anlamlı ancak düşük derecede ilişkiler bulunmuştur. Alanyazındaki bulgular da, öğretmen ve anne tarafından doldurulan ölçekler arasındaki düşük korelasyon değerlerine işaret etmektedir (Achenbach ve ark. 1987). Bu bulgunun, ev ve okul ortamlarında farklı beklentiler olması ve bu farklı beklentiler doğrultusunda çocukların ortama göre farklı davranışlar göstermesinden kaynaklanabileceği öne sürülmüştür (Wachs 1999).

Klinik uygulamaya yönelik olarak, SYDD-30 normlarının belirlenmesi için bir ön çalışma yapılmıştır. SYDD-30 ile gerçekleştirilecek taramalarda, erken çocukluk (42-59 ay) ve okul öncesi (60-73 ay) yaş grupları için hesaplanmış olan tablolar ile risk altındaki çocuklar erken yaşta belirlenebilir. Örneğin, KS alt ölçeğinin 90. yüzdeliğine denk gelen puan, çocuğun kendi cinsiyeti ve yaş grubundaki çocukların 90%'ından daha fazla kızgın ve saldırgan davranış gösterdiğine işaret eder. Aİ alt ölçeğinin 90. yüzdeliğine denk gelen puan, çocuğun kendi cinsiyeti ve yaş grubundaki çocukların 90%'ından daha fazla anksiyete ve içedönük davranışlar gösterdiğine işaret eder. SY alt ölçeğinin 90. yüzdeliğine denk gelen puan, çocuğun sosyal beceri konusunda kendi cinsiyeti ve yaş grubundaki çocukların 90%'ından daha fazla zorluk yaşadığına işaret eder. Araştırma ve klinik uygulamalar, belli bir yaş grubundaki çocukların dağılımı göz önüne alındığında, 90. yüzdeliğe denk gelen çocukların uyum güçlüğü gösterme konusunda akranlarından anlamlı bir şekilde ayrıştığını göstermiştir (LaFreniere ve Dumas, 1995). Dolayısıyla, risk altındaki çocukları erken yaşta tespit etmek, bu çocukların ailelerini ve hatta öğretmenlerini önleyici müdahalelere yönlendirmek için ilk adımı oluşturmaktadır. SYDD-30 ile yapılacak bilimsel çalışmalar ise, okul öncesi çocuklardaki uyum bozukluklarının nedenlerini ve zaman içerisindeki değişimini anlamaya yönelik ulusal alanyazına katkıda bulunabilir.

Bu çalışmanın kısıtlılıklarından biri, SYDD-30 ölçeği normlarının sadece İstanbul'daki özel ve devlet anaokullarına devam eden çocuklar üzerinden belirlenmiş olmasıdır. Ancak, farklı ilçelerdeki bu anaokullarının yüksek, orta ve düşük sosyo ekonomik düzeyi temsil eden mahallelerden seçilmiş olmaları, çalışma bulgularının genellenebilirliğini arttırmaktadır. Geleceğe dönük araştırmalarda, daha fazla sayıda çocuktan ve özellikle anaokuluna gitmeyen ve kırsal yörelerde yaşayan çocukları da içeren örneklem grupları ile SYDD-30 normları genişletilmelidir. Kendini denetleme becerisi değerlendirmesinin devlet anaokullarına giden çocuklar üzerinde yapılmamış olması, çalışmaya katılmayı reddeden ailelerin özellikleri hakkında bilgimizin olmaması ve ulusal alanyazında anne ve öğretmen bildirimine dayalı DDÖ ölçeğinin okul öncesi yaşta örneklem üzerinde geçerlik ve güvenilirliğine dair sınırlı bilgi olması çalışmanın kısıtlılıkları arasındadır. Son olarak, SYDD-30

ölçeğinin özgün formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla uygulanan DFA'da elde edilen GFI, CFI ve AGFI gibi uyum indekslerinin kritik değerler biraz altında kalması çalışmanın kısıtlılığı olarak görülebilir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, SYDD-30'un çocuklardaki sorun belirtileri ile sosyal yetkinlik becerilerini geçerli ve güvenilir bir şekilde taradığını ortaya koymuştur. Uygulaması, puanlaması ve yorumlaması kolay bir ölçek olması dolayısıyla, SYDD-30'un okul öncesi çocukların ruh sağlığına yönelik araştırma ve uygulamalarda yaygın olarak kullanılabilirliği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Achenbach TM, McConaughy SH, Howell CT (1987) *Child/adolescent behavioral and emotional problems: Implications of cross-informant correlations for situational specificity.* Psychol Bull 101: 213-232.
- Anlar B, Yalaz K (1996) *Denver II gelişimsel tarama testi Türk çocuklarına uyarlaması ve standardizasyonu el kitabı.* Meteksan, Ankara.
- Batum P, Yağmurlu B (2007) *What counts in externalizing behaviors? The contributions of emotion and behavior regulation.* Curr Psychol 25: 272-294.
- Bigras M, Dessen MA (2002) *Social competence and behavior evaluation in Brazilian preschoolers.* Early Educ Dev 13: 140-151.
- Butovskaya ML, Demianovitch AN (2002) *Social competence and behavior evaluation (SCBE-30) and socialization values (SVQ): Russian children ages 3 to 6 years.* Early Educ Dev 13: 153-170.
- Calkins SD, Gill KL, Smith CL (1999) *Emotional reactivity and emotional regulation strategies as predictors of social behavior with peers during toddlerhood.* Soc Dev 8: 310-334.
- Campbell SB (2002) *Behavior problems in preschool children: Clinical and developmental issues.* Guilford, New York.
- Chen Q, Jiang Y (2002) *Social competence and behavior problems in Chinese preschoolers.* Early Educ Dev 13: 171-186.
- Colder CR, Lochman JE ve Wells KC (1997). *The moderating effects of children's fear and activity level on relations between parenting practices and childhood symptomatology.* J Abnorm Child Psychol 25: 251-263.

Colder CR, Mott JA ve Berman AS (2002). *The interactive effects of infant activity level and fear on growth trajectories of early childhood behavior problems*. *Dev Psychopathol* 14: 1–23.

Cole PM, Tan PZ (2007) *Emotion socialization from a cultural perspective*. *Handbook of Socialization: Theory and Research* içinde, JE Grusec ve PD Hastings (ed) Guilford, New York, s: 516-542.

Denham SA (1998) *Emotional Development in Young Children*. Guilford, New York.

Dennis TA, Brotman LM (2003) *Effortful control, attention and aggressive behavior in preschoolers at risk for conduct problems*. *Ann NY Acad Sci* 1008: 252–255.

Dumas JE, LaFreniere PJ (1993) *Mother–child relationships as sources of support or stress: A comparison of competent, average, aggressive, and anxious dyads*. *Child Dev* 64: 1732–1754.

Eisenberg N, Sadovsky A, Spinrad TL ve ark. (2005) *The relations of problem behavior status to children's negative emotionality, effortful control, and impulsivity: Concurrent relations and prediction of change*. *Dev Psychol* 41: 193-211.

Erol N, Şimşek Z, Öner O ve ark. (2005) *Behavioral and emotional problems among Turkish children at ages 2-3*. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 44: 80-87.

Erol N (2002) *1.5-5 yaş çocuk davranış değerlendirme ölçeği. Türkçe çeviri ve uyarlaması*. Yayımlanmamış Çalışma.

Fox NA, Calkins SD (2003) *The development of self-control of emotion: Intrinsic and extrinsic influences*. *Motiv Emot* 27: 7-26.

Garber J (2000) *Development and depression*. *Handbook of Developmental Psychopathology* içinde, AJ Sameroff, M Lewis, SM Miller (ed) Kluwer, New York, s:467-490.

Gottman JM, Katz LF, Hooven C (1996) *Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data*. *J Fam Psychol* 10: 243-268.

Graziano PA, Reavis RD, Keane SP ve Calkins SD (2007) *The role of emotion regulation in children's early academic success*. *J School Psychol* 45: 3-19.

Hart EL, Lahey BB (1999) *General child behavior rating scales*. *Diagnostic Assessment in Child and Adolescent Psychopathology* içinde, D. Schaffer, CP Lucas, JE Richters (ed), Guilford, New York, s:65-87.

Hughes C, Ensor R (2008) *Does executive function matter for preschoolers' problem behaviors?* *J Abnorm Child Psychol* 36: 1-14.

Kapçı, E., Uslu, R., Akgün, E. ve Acer, D. (2009). *İlköğretim çağı çocuklarında duygu ayarlama: Bir ölçek uyarlaması ve duygu ayarlamayla ilişkili etmenlerin belirlenmesi*. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 16: 13-20.

Kaplan D. (2000) *Advanced quantitative techniques in social sciences. Structural equation modeling: Foundations and extensions*. Sage, Thousand Oaks, CA.

Karabekiroğlu K, Rodopman-Arman A, Ay P ve ark. (2009). *The reliability and validity of the Turkish version of the brief infant–toddler social emotional assessment (BITSEA)*. *Infant Behav Dev* 32: 291-297.

Keenan K, Wakschlag L (2004) *Are oppositional defiant and conduct disorder symptoms normative behaviors in preschoolers? A comparison of referred and nonreferred children*. *Am J Psychiatry* 161: 356–358.

Kochanska G, Murray K, Jacques TY ve ark. (1996) *Inhibitory control in young children and its role in emerging internalization*. *Child Dev* 67: 490-507.

Kotler JC, McMahon RJ (2002) *Differentiating anxious, aggressive, and socially competent preschool children: Validation of the social competence and behavior evaluation-30 (parent version)*. *Behav Res Therapy* 40: 947–959.

LaFreniere PJ, Dumas JE (1995) *Social competence and behavior evaluation*. Los Angeles: Western Psychological Services.

LaFreniere PJ, Dumas JE (1996) *Social competence and behavior evaluation in children ages 3 to 6 years: The short form (SCBE-30)*. *Psychol Assess* 8: 369-377.

LaFreniere P, Masataka N, Butovskaya M ve ark. (2002). *Cross-cultural analysis of social competence and behavior problems in preschoolers*. *Early Educ Dev* 13: 201-220.

Maccoby EE (1998) *The Two Sexes: Growing up Apart, Coming Together*. Harvard University Press, Cambridge, MA.

Maccoby EE ve Jacklin CN (1980). *Sex differences in aggression: A rejoinder and reprise*. *Child Dev* 51: 964-980.

Masataka N (2002). *Low anger-aggression and anxiety-withdrawal characteristic to preschoolers in Japanese society where 'Hikikomori' is becoming a major social problem*. *Early Educ Dev* 13: 187-199.

Miller AL, Fine SE, Gouley KK, Seifer R, Dickstein S, Shields A. (2006) *Showing and telling about emotions: Interrelations between facets of emotional competence and associations with classroom*

ÇORAPÇI VE ARK.

adjustment in Head Start preschoolers. *Cogn Emot* 20: 1170-1192.

Owens EB, Shaw DS (2003) Predicting growth curves of externalizing behaviors across the preschool years. *J Abnorm Child Psychol* 31: 575-590.

Raver CC, Zigler EF (1997) Social competence: An untapped dimension in evaluating Head Start's success. *Early Child Res Q* 12: 363-385.

Rothbart MK, Bates JE (1998) Temperament. *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development içinde*, W Damon, N Eisenberg (ed) Wiley, New York, s:105-176.

Rubin K, Bukowski W, Parker J (2006) Peer interactions, relationships, and groups. *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development (6. Basım) içinde*, W Damon, N Eisenberg (ed) Wiley, New York, s: 571-645.

Savaşır I, Sezgin N, Erol N (1998) Ankara gelişim tarama envanteri (AGTE). 2. ve 3. Basım. Türk Psikologlar Derneği, Ankara.

Shields A., Cicchetti D (1997) Emotion regulation among school-age children: The development and validation of a new criterion Q-sort scale. *Dev Psychol* 33: 906-916.

Spence SH, Rapee R, McDonald C ve ark. (2001) The structure of anxiety symptoms among preschoolers. *Behav Res Therapy* 39: 1293-1316.

Şener Ş, Dereboy Ç, Dereboy İF, ve ark. (1995) Connors öğretmen derecelendirme ölçeği türkçe uyarlaması-I. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2: 131-141.

Thompson R (1994) Emotion regulation: A concept in search for a definition. *Monogr Society Research Child Dev* 59: 25-52.

Turgay A. (1995). DSM-IV'e Dayalı Yıkıcı Davranış Bozukluklarını Tarama ve Değerlendirme Ölçeği (Yayınlanmamış Form). Ontario, Kanada.

Twenge JM, Nolen-Hoeksema S (2002) Age, gender, race, socioeconomic status, and birth cohort difference on the children's depression inventory: A meta-analysis. *J Abnorm Child Psychol* 111: 578-588.

Wachs TD (1999) The what, why, and how of temperament: A piece of action. *Child psychology: A Handbook of Contemporary Issues içinde*, L Balter ve CS Tamis-LeMonda (ed), Psychology Press, Philadelphia, PA, s:23-44.

Yağmurlu B, Altan O (2010) Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant Child Dev* 19: 275-296.